

Алла Комська

ДЕРЖАВНІЙ ІСТОРИЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ - 55 РОКІВ

Державна історична бібліотека України (ДІБ) - спеціалізована книгозбірня (фонд - 800 тис. од.зб.), провідна установа в галузі бібліографії історичної літератури, методичний центр з питань історично-краєзнавчої роботи бібліотек - відзначила нещодавно свій 55-літній ювілей. З цього приводу восени 1994 р. було проведено науково-практичну конференцію «Бібліотеки в розвитку історичної науки в Україні».

Щорічно ДІБ відвідують близько 15 тис. читачів, одержуючи понад 500 тис. видань, 7 тис. бібліографічних та фактографічних довідок. Функціонують спеціалізовані читальні зали: історії України, всесвітньої історії, періодики, виставочний, відділу рідкісних, цінних і стародрукованих книг.

Довідково-бібліографічний апарат, крім обов'язкових каталогів і картотек, має безцінний фонд «Україніка». Це переважно довідники й посібники, а також унікальна «Зведена картотека матеріалів з історії міст і сіл України» (близько півмільйона описів), що є спільною працею бібліотекарів усієї республіки.

Офіційною датою створення нашої книгозбірні (на базі бібліотек Історичного та Антирелігійного музеїв) згідно з постановою ЦК КП(б)У і Ради Народних Комісарів вважається 10 серпня 1939 р.

Перлиною фонду, безперечно, була бібліотека митрополита Флавіана, любовно зібрана ним протягом життя, власноручно упорядкована й передана в дар Києво-Печерській лаврі в 1909 р. Шануючи книжну мудрість, господар подбав про її розміщення, зберігання та доцільне використання. Його коштом поблизу великої лаврської дзвіниці збудовано спеціальний корпус, виготовлено масивні різьблені шафи, в яких розмістили колекцію. Про цінність зібрання свідчить «Систематический каталог книг библиотеки высокопреосвященнаго Флавіана, митрополита Киевского и Галицкого» (К., 1910), складений бібліотекарем Лаври ігуменом Михайлом. Тут відбито 8298 книг і періодичних видань з богослов'я, історії, філософії, мистецтва, художню літературу.

Звичайно, не всі книги «пережили» громадянську війну та багаторічну ідеологічну боротьбу. Нові хазяї ставилися до ввірених їм скарбниць у міру своєї освіченості та порядності. Так, є, скажімо, доповідна бібліотекаря Є. Голубева правлінню Академії наук України від 19.07.1921 р. про некомпетентність, самоуправство й розпорошення фондів її уповноваженим

Ф.Морозовим, який роздавав цінну літературу своїм приятелям. Голубев неодноразово наполягав налагодити облік книжок, припинити їх вивіз за межі України. Неспокійного бібліотекаря було звільнено з роботи.

Під час другої світової війни зникали як каталоги й облікові документи на фонд, так і самі книжки. На її початку 30 - 40 тис. прим. найцінніших видань, за свідченням бібліотекарки Н.Селівачової, було відправлено до Харкова. Ящики з книгами з ДІБ стояли у вестибюлі Харківської наукової бібліотеки ім. В.Короленка. Звідси вони, найімовірніше, потрапили до Німеччини. Так, в архіві Розенберга є згадка про вивезення книжок з історичної бібліотеки, а також штампи німецьких бібліотек на сторінках кількох десятків книг з довоєнного фонду, які повернулися в ДІБ у 40-х роках. Більшу його частину під час окупації Києва було вивезено. Корпус, де знаходилася бібліотека, зруйновано. Подальша доля книг досі невідома.

Повоєнний 1946 рік... Бібліотеки як такої немає. Сама руїна. Та все ж Історична відроджується. У 1947 р. затверджується штат установи (10 осіб). Тодішній директор ДІБ М.Закопайло добився приміщення, книг, коштів. Надходили книги з великих бібліотек України, Росії, Білорусі. Протягом 1947 - 1948 рр. з Державного фонду літератури було одержано 20 тис. прим.; з Державної бібліотеки ім.В.І.Леніна - 21 тис.; з Державної Публічної історичної бібліотеки РСФСР - 16 тис., чимало з Публічної бібліотеки ім. М.Є.Салтикова-Щедрина, бібліотеки Академії суспільних наук, різних республіканських та обласних книгозбірень, бібліотек Києва, історично-краєзнавчих музеїв та інших культосвітніх закладів.

Бібліотекарі ДІБ самовіддано працювали по 16 - 18 годин на добу в неопалюваних приміщеннях, на товарних станціях Москви й Ленінграда, розбираючи вагони з книгами. От тільки один епізод. Бібліотекарка Н.Бендітович зламала ногу, але все-таки доставила книги до Києва.

Завдяки спільним зусиллям працівників у червні 1952 р. ДІБ уже мала 253-тисячний фонд і відкрила свої двері для читачів. Масив її з часом збільшується. Бібліотека сприяє розвитку історичної науки в Україні, здійснює бібліотечно-бібліографічне забезпечення інформаційних потреб науковців, дослідників, викладачів, пропагує досягнення історичної науки, чимало уваги приділяє просвітницькій роботі.

Бібліотека веде наукову роботу за кількома напрямками, провідним з яких є бібліографія історії України. У 50-60-х роках вийшов ряд фундаментальних

бібліографічних посібників: «Бібліографія російської та української бібліографії по історії Української РСР» (1960, 1966), «Статистика народного господарства і культури Української РСР» (1968), «Історія Києва» (1958-1963) та ін.

ДІБ спрямовувала багаторічну роботу бібліотек республіки у формуванні бібліографічної і джерельної бази для складання енциклопедичного довідника - 26-томової «Історії міст і сіл Української РСР», допомагала обласним редколегіям та авторським колективам. Копітка праця бібліографів і бібліотекарів сприяла розгортанню краєзнавчого руху, перетворенню бібліотек, зокрема масових, в осередки пізнання історії рідного краю та його культури, а ДІБ - у центр історичного краєзнавства в Україні.

Надалі бібліотека активно брала участь у підготовці таких фундаментальних історичних досліджень, як: багатотомова «Історія Української РСР», «Історія класів і соціальних груп України», «Звід пам'яток історії і культури України» тощо. Так, за методикою, розробленою ДІБ і під її безпосереднім керівництвом, складено й видано 26 бібліографічних покажчиків про пам'ятки історії та культури областей, міст Києва і Севастополя.

Науковцям Інституту історії України в дослідженні багатьох тем і питань допомогли складені в попереджувальному режимі ретроспективні бібліографічні посібники «Історія робітничого класу Української РСР» (1985), «Історія селянства Української РСР. 1917 - 1989 рр.» (1990), «Історія інтелігенції Української РСР. 1917 - 1990 рр.» (1991). Вагомим внеском у розвиток історичної науки стали покажчики з історії Києва, музейного будівництва, історії промислових та сільськогосподарських підприємств, декабристського руху, теорії і практики історичного краєзнавства в Україні та ін. Великий інтерес становлять покажчики «Репресії 20 - 30 - 40-х і початку 50-х років на Україні»

(1992), «Сторінки історії України» (1990 - 1992). Але основою бібліографічної діяльності ДІБ, розпочатої ще за часів фундації бібліотеки, є складання бібліографії з історії України. У 60 - 70-ті роки було створено ретроспективний покажчик (1574 - 1967). Одночасно видавалися щорічники поточної літератури (вийшло 25), в яких відбито літературу з загальних та окремих питань історії України. Виявлений і систематизований масив літератури сягає 200 тис. описів. Однак він далеко не вичерпний.

З огляду на гостру соціальну потребу в українознавчих дисциплінах, ДІБ перебудовує свою бібліографічну діяльність. З 1994 р. нами розпочато організацію інформаційного центру з історії України, основами якого стануть бібліографічна база даних на машинотанених носіях інформації, ретельно підібраний багатий фонд «Україніка», архів виконаних бібліографічних та фактографічних довідок, видані посібники. Реалізація проекту дасть змогу розв'язати проблеми доступу до інформації з питань вітчизняної історії, організації, користування інформацією, застосовуючи сучасні сервісні форми, взаємодії зі світовими інформаційними мережами, базами даних.

Одне з важливих завдань інформаційного центру - підготовка й видання фундаментального бібліографічного покажчика з історії нашої країни, який міститиме відомості про вітчизняні та зарубіжні дослідження, розвідки, праці, публікації, що стосуються історичних подій, фактів, діяльності окремих осіб, груп, класів суспільства, конфесій в Україні (або її історії в цілому).

Зосередження в одній установі такого потужного інформаційного потенціалу з сучасними формами й методами організації і доведення його до широкого загалу не лише піднесуть українську науку на вищий щабель, а й якісно поліпшать бібліотечну роботу.

Валерія Шульгіна

ТВОРИ ФРАНЦУЗЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ У ФОНДАХ ЦНБ

У секторі нотних видань ЦНБ ім. В.І.Вернадського зберігається видатний пам'ятник музичної культури другої половини XVIII - поч. XIX ст. - нотозбірня сім'ї Розумовських. Ця цікава колекція свідчить про музикальні уподобання українських громадських діячів. Серед них - останній гетьман України Кирило Розумовський, його старший син - Олексій, який був міністром народної освіти, молодший син Андрій - відомий дипломат і музикант-аматор.

Значну частину колекції складають твори французьких композиторів.

Французьким культурним центром і ЦНБ восени 1994 р. було проведено цикл концертів з експонуванням цих шедеврів на кращих концертних сценах Києва - в Домі органної та камерної музики і Малому залі консерваторії ім.П.І.Чайковського.

В свою чергу, експозиція з нотної колекції Розумовських дала змогу ознайомитися зі старовинними виданнями доробку відомих французьких композиторів

Керубіні (1762-1842), Гретрі (1741-1813), Буальдьє (1775-1834), Бертоне (1767-1844). Було представлено також твори, що майже ніколи не виконуються в концертах та на оперних сценах. Це опери Шампена (1753-1830), Делайрака (1753-1809)*, твори Лошона (1760-1817), Латура (1766-1840) та ін.

Серед творів у жанрі *opéra comique* - «Корсар» Делайрака, виданий в Парижі відомим музикантом, композитором і видавцем Ледуком, чиї твори також були в експозиції виставки і зображені в рукописних каталогах О. Розумовського. «Концертна симфонія» Симона Ледука (1748-1777), що написана в 1771 р. і видана в 1775-76 рр., експонувалася в Домі органної та камерної музики. Великий майстеру жанрі *opéra comique* Шампен був популярним у кінці XVIII ст. В наші часи його музика мало відома, а видання творів композитора належать до раритетних. Відвідувачі виставки могли ознайомитися і з оперою Шампена «Меломан» (написана і поставлена у Версалі 1781 р.).

© Шульгіна Валерія Д-митрієна, Київ, 1995

* Член Шведської академії, автор понад 60 комічних опер.